

Diplomová práce Petry Ponocné se zabývá svátkem mrtvých v současné mexické urbánní společnosti. Text je rozdělen na deset hlavních kapitol, včetně závěru a bibliografie. Práci doprovází zdařilá obrazová příloha, která je příjemným doplněním předkládaného textu. Přestože jsem si tuto práci k oponentuře nevybral, ale byla mi přidělena, téma se trefilo do mého gusta. Byl to právě můj učitel a konzultant dizertační práce na UC Berkeley, Stanley Brandes, kdo v roce 2007 vydal monografii 'Skulls to the Living, Bread to the Dead: The Day of the Dead in Mexico and Beyond'. Jak napovídá již samotný název, Brandesova kniha se věnuje stejnému tématu, jako diplomová práce, kterou mám kriticky posoudit.

Čtivý úvod práce ve mě naladil příjemná očekávání, která se však záhy začala rozplývat. Pokud pominu spíše naivní obavu autorky o "objektivní odstup", který mohl být zmařen "rizikem tzv. 'go native'" (15) po pár měsících v terénu, hlavní slabinu spatřuji ve snaze vyrovnat se s otázkami reflexivity a pozicionality v rámci jediné kapitoly, resp. podkapitoly. Snaha o reflexi vlastní pozice výzkumníka a autora musí prostupovat všechny fáze a části výzkumu, od zvolení výzkumného problému, přes zkušenosti v terénu až po vlastní psaní, včetně zvoleného žánru, kterým jsou výzkumná zjištění reprezentována. Právě tento nedostatek velkou měrou ovlivnil výslednou podobu předkládané práce.

Obava autorky, aby neztratila "nezbytný odstup" (17) je nejen zcela zbytečná, ale také kontraproduktivní. Pokud pomineme posledních více než třicet let vývoje oboru, v průběhu kterých došlo k dekonstrukci představ o "objektivitě" autora či "antropologického vědění", již samotná podstata 'zúčastněného pozorování', jak argumentuje např. Bourgois, je založena na aktivní a zúčastněné participaci antropologa na praxích výzkumných partnerů, při níž "ethnographers violate the canons of positivist research; we become intimately involved with the people we study" (2002:13). Jinými slovy, pokud se od dob Malinowského sociální antropologie hrdě hlásí k intenzivní etnografické metodě zúčastněného pozorování, potom nemůžeme zároveň volat po "nezbytném odstupu objektivního vědeckého pozorovatele" (17). Jak píše žijící legenda sociální antropologie, Sherry Ortner: "In past times, and in the present, people still argue for scientific objectivity, a concept that often does little else than conceal the scientist's highly subjective position" (2011:217).

Snaha o "nezbytný odstup" vedla autorku, mimo jiného, k užívání, pro etnografický výzkum, nevhodné terminologie, kterou je "respondent". Po více než dvou měsících, které autorka strávila

v jedné rodině, jež ji umožnila, aby se "účastnila každodenního života určité skupiny lidí" (14), až "se začala cítit skoro 'jako doma'" (17), o svých hostitech a přátelích (13) nakonec píše jako o respondentech C., M. či dokonce F.F.. I k takovým koncům vede autorita autora a jeho moc přeměnit své výzkumné partnery v pouhá písmena.

Na straně 15 autorka uvádí, že rozhovory, které vedla se svými informanty, zaznamenávala písemně do terénního deníku, jelikož neměla k dispozici diktafon. Zde si zaslouží kritiku grantové příležitosti na UP, které studentům KSV neumožňují získat potřebnou podporu na jejich projekty. Je tedy zcela pochopitelné, že autorce nezbylo než se obejít bez nutného vybavení. Přesto mi však nezbývá, než tuto praxi kriticky připomínkovat, jelikož se domnívám, že samotné vedení rozhovoru je nejen intelektuálně náročná činnost a potřeba si v jeho průběhu vše zapisovat je zcela nevhodná.

Kapitoly 4. až 6. vymezují daný kulturní areál, mapují historii a popisují lokalitu výzkumu. Jelikož práce vznikala pod vedením doc. Kašpara, který se na daný areál specializuje, věřím, že jsou uvedená data relevantní. Nicméně žánr, kterým jsou nám předkládána, ne zcela připomíná soudobý styl antropologické reprezentace. Smysl podobných dat bychom měli hledat spíše ve snaze o vysvětlení soudobých světů našich informantů, tedy například jakým způsobem historické události konstruovaly společnosti, které obývají naši výzkumní partneři. Předložená "encyklopedická data", nepromyšlená prostřednictvím terénní zkušenosti se světem a praxí našich výzkumných partnerů, aby pomohla lépe porozumět jejich situacím a jednání, se projevuje v dalších částech textu jako nedostatečná. Např. na straně 48 autorka zmiňuje ekonomickou situaci rodiny, která má významný vliv na jejich přístup k oslavám studovaného svátku mrtvých. Bohužel se však již nedozvíme, jaké vlivy a mechanismy tuto ekonomickou situaci ovlivnily.

Výše zmíněná absence reflexe a pozicionality vede k tomu, že výzkumná zjištění předkládaná autorkou jsou z velké části postavena na výpovědích "respondentů", aniž bychom měli příležitost se s nimi seznámit, poznat světy, které obývají a situace a atmosféru, ve kterých předkládané odpovědi vznikaly. Je také třeba upozornit, že smyslem antropologického výzkumu by nemělo být ptát se lidí na jejich praktiky, ale naopak je, právě prostřednictvím zúčastněného pozorování, společně prožívat. Jinými slovy, víc než co nám naši informanti říkají, by nás mělo zajímat jak skutečně jednají. Takováto výzkumná praxe umožní, abychom nemuseli sdělovat našim čtenářům informace typu: "Obvykle však prý navštěvuje veřejné oltáře [...]" (53).

Naopak musím s radostí zdůraznit povedený popis materiální kultury, ať již třeba na tržištích či v obchodech. V této souvislosti bych také rád vyzdvihnul část věnovanou návštěvě hřbitova. Nicméně právě absence autorčiny reflexivity a snaha o "nezbytný odstup" je přítomná i v jinak podařené části práce. Autorka popisuje situace, které prožívá se svými přáteli, aniž bychom měli příložitost vědět, kdo např. L. a H. jsou (v příloze na konci práce nalezneme 'Seznam respondentů', ve kterém se dozvíme pouze, že např. respondent L. je "muž, 23 let, student grafického designu na univerzitě v Querétaru, ateista"). Ve stejné kapitole, při cestě na hřbitov, se autorka táže svého informanta: "Proč kluci tak pospíchají?", aby dostala odpověď: "No, pro ně je to zajímavý pocit, být v noci na hřbitově". Na dalších stranách však vyjde najevo, že tito informanti na hřbitov nechodí a tudíž právě přítomnost autorky mohla mít na jejich jednání významný vliv. Na tom by nebylo nic nevhodného, pokud by se toho, právě díky absenci autorčiny reflexivity a pozicionality, nemusel dovtípit čtenář sám.

Celá práce se nese v duchu funkcionalistického myšlení, které spočívá ve snaze popsat živé organismy, jejich různé části a orgány, seskupené a organizované do systému, kde funkce jednotlivých částí a orgánů udržují daný organismus, aby zachovali jeho esenciální procesy v chodu a umožnili mu se reprodukovat. Tento styl myšlení byl vystavěn na, z dnešního pohledu, naivní víře, že prostřednictvím vědeckých metod můžeme zkoumat objektivní sociální svět. V knize, *Etnografie: Od dogmatu k etnografii* (2012), Yasar Abu Ghosh a Tereza Stockelová uvádí:

"Etnografové a etnografky nejsou roboti, kteří v terénu nezaujatě zaznamenávají a nemohou ani postupovat podle předem daného metodologického scénáře, kterým by své vědění mohli následně jednoduše legitimizovat. Etnografie není Metoda. *Etnografování* je kreativní proces, ve kterém se prolíná vytváření dat, teoretizace, reflexivita, různé způsoby psaní stejně jako sociální vztahy v terénu i epistémické komunity. Jako „situovaný empirismus“ ho charakterizuje intelektuální otevřenost a principiální důraz na porozumění mnohoznačnosti, nikoli potvrzování či vyvrácení jednoznačných hypotéz (Malkki 1997). Etnografie také otevírá jedinečný konceptuální prostor pro souměřitelné zkoumání sociálních, diskurzivních, emocionálních, spirituálních, tělesných i materiálních rozměrů skutečnosti. Fyzikální a biologické skutečnosti jako prostor, čas nebo genetická informace nejsou vnějšími a pevně danými determinantami či rámci sociálně-kulturního dění, ale jeho součástí. „Fakta“ je vždy třeba myslet v uvozovkách. „Uvozování“ neznamena bezbřehou relativizaci, ale obrací pozornost k tomu, jak jsou fakta vytvářena v různorodých ontologicko-epistémických procesech, včetně těch výzkumných."

I přes výše uvedenou kritiku práci hodnotím známkou 2. Důvodem pro toto hodnocení je zejména fakt, že se jedná o nejlepší práci z per studentů KSV, kterou jsem měl příležitost číst.

Vypracoval: Tomáš Ryška, Ph.D.

Bourgois, P. 2002. *In Search of Respect: Selling Crack in El Barrio*. Cambridge University Press.

Brades, S. 2007. *Skulls to the Living, Bread to the Dead: The Day of the Dead in Mexico and Beyond*. Wiley-Blackwell.

Nader, L. 2011. Ethnography as Theory. *HAU: Journal of Ethnographic Theory* 1(1): 211-219.

Stöckelová, T. & Abu Ghosh, Y. (eds.). 2012. *Etnografie: od dogmatu k heterodoxii*. Sociologické nakladatelství (SLON).